



Af Nanett Borre

Kommunikation – mimik, gestik, kropssprog og fælles opmærksomhed

Vi kommunikerer ikke kun gennem det talte sprog, men i lige så høj grad gennem den måde vores krop udtrykker sig på, gennem mimik, gestik, berøring og fysisk nærhed.

Kropslige udtryk forstærker og understreger det talte ord. Ofte kan de stå helt alene og fortælle mere i en enkelt gestus end hundrede ord. Tænk bare på det smil og det lille nik, man kan sende et ældre medmenneske, som lige er steget på bussen, der betyder: "Lige nu sidder jeg her på denne plads, men jeg kan se, at du måske har mere brug for at kunne sidde ned under turen end jeg selv. Derfor vil jeg gerne tilbyde dig dette sæde. Vær så god, tag endelig plads". Eller når det helt lille barn midt i en "samtale" med moderen pludselig vender hovedet bort. En gestus, der kan betyde: "Jeg er mæt, tør, tryk og veltilpas. Det har været dejligt at "tale" med dig, men nu er jeg altså blevet lidt træt af al den kommunikation og nærvær. Så hvis du kunne give mig en lille pause, ville det være dejligt".

Den nonverbale kommunikation er væsentlig for vores evne til at udtrykke os så nuanceret og mangfoldigt som muligt. Meget af den nonverbale kommunikation er universel. Den venlige og imødekommende intention i et smil forstås af alle – uanset om man er finne, malaj eller fra Ærøskøbing.

Gestik og mimik kommer først

Gestikken, mimikken og evnen til at "sige noget" med vores krop kommer til os, før det talte sprog besiddes. Den form for kommunikation ligger mellem det talte sprog og motorikken.

Willems & Hagoort har forsket den nonverbale kommunikation og fundet ud af, at gestik og mimik har en betydningsfuld rolle som byggesten i børns sprogtilegnelse.

Mari Vaage Wang har i sin ph.d. afhandling forsket i sammenhængen mellem børns motoriske kompetencer og deres sprog. En af de specifikke mekanismer, der meget direkte både er associeret til motorik og sprog, er vores nonverbale kommunikation.

Mari Vaage Wang peger i sin afhandling blandt andet på, at en stor del af de børn der har en forsinket sprogudvikling, ofte har et meget fattigt, unuanceret eller helt manglende kropssprog. Deres evne til at bruge gestik og mimik (fingre, hænder, arme, ansigt og kroppspositioner) og derved deres mulighed for at gøre sig forståelige nonverbalt, eller understrege og betone det talte, er mangelfuld.

Mari Vaage Wangs forskning afdækker dog ikke, om det er den manglende evne til at bruge sin krop til at "tale" med, der påvirker det verbale sprog, eller om det forsinkede verbale sprog er skyld i det manglende kropssprog. Men hun argumenterer for, at man allerede tidligt i børns liv sætter fokus på den kropsligt-sproglige kompetence. Dette gøres ved at man som voksen er bevidst om sit eget kropssprog og ved at lege, opfordre og vise børn, at deres egne signaler bliver læst, samt ved at vise dem, hvordan de selv kan gøre brug af deres gestik, mimik og kropssprog til at tage aktivt del i interaktionen med andre.

Vi husker, erindrer og forstår bedre ord, når de er ledsaget af fagter, mimik og kroppsbevægelser. Vi kan derfor, ved at være bevidst om vores kropssprog og bruge det aktivt sammen med børnene, gøre det nemmere for dem at tilegne sig det talte sprog.

Nyere forskning har vist, at børn og voksne med et veludviklet og nuanceret kropssprog har større gennem-

¹ Roel M. Willems, Peter Hagoort (2007) "Neural evidence for the interplay between language, gesture, and action: A review" ScienceDirect

² Vaage Wang, M.(2013) "Language, motor skills and behavior problems" Division of Mental Health. Norwegian Institute of Public Health.

³ Carney, D., Cuddy, A. J. C., & Yap, A. (2010). Power posing: Brief nonverbal displays affect neuroendocrine levels and risk tolerance.

Psychological Science, 1363-1368. (Blandt andre. Der er en hel del flere studier, andre der viser det samme)



slagskraft blandt andre mennesker. Det er starten på en positiv cirkel. For følelsen af at blive lyttet til, forstået og anerkendt motiverer os til at opsøge flere situationer og oplevelser sammen med andre. Nysgerrigheden og lysten til at indtage verden ansføres af den succes, vi oplever, når kommunikationen fungerer.

Indlevelse og forståelse for andre

Vores medfødte emotionelle beredskab er den direkte vej til indlevelse og forståelse for andre. Dette beredskab blev for første gang kortlagt i 1989 af Rizzolatti, Fadiga og Gallese med fundet af spejlneuroner. Spejlneuronerne fungerer som små spejle, der fanger afsenderens følelsesmæssige og intentionelle signaler. De reagerer ved at imitere og afstemme sig efter det signal, de modtager. Et signal, som både kan være en konkret fysisk handling – som når et spædbarn imiterer en voksens ansigtsudtryk ved også at åbne og lukke munden, når den voksne lave grimasser. Eller når et barn i legekøkkenet viser, hvordan man rører en bærnaise sammen eller putter en tærte i ovnen ved at affotografere forældrenes bevægelser, når de laver mad i køkkenet. Ligesom de fleste af os har oplevet, hvordan vores fuldstændige optagethed af det lille barns behov har fået os til at kopiere barnets adfærd, så vi selv sidder med åben mund, når skeen føres hen mod barnets mund.

Signalet kan også være af følelsesmæssig art og videregive en særlig sindsstemning eller emotionelt udtryk. Andre menneskers nærvær inviterer således til kontakt og interaktion via medfødte netværk, der tuner os ind på modpartens emotionelle signaler. Herfra vandrer signalet videre til hjernens overflade, hvor spejlneuroner aktiveres, som om vi selv udførte den mimiske eller praktiske handling. De nerveceller i hjernen, der først aktiveres, er de celler der 'planlægger' en handling uden at udføre den. Dette hjerneområde kaldes det præmotoriske område, det vil sige før-bevægelses-området. (præ: før, motor: bevægelse). Man kan sige, at der i dette hjerneområde gemmes et 'program', der indeholder informationer om, hvilke bevægelser, der kan udføres og hvordan. Hvis handlingen skal udføres, fx række armen frem og gribe efter noget, giver spejlneuronerne informationer til et andet hjerneområde; det motoriske, der så sender specifikke signaler til aktivering af bestemte muskler. Det præmotoriske cortex gemmer derfor både på bevægelser, vi selv

har udført samt mønstre af bevægelser, vi har set andre udføre. Nogle af disse bevægelser er det lille barn i stand til at kopiere på stedet. Andre bevægelser ligger måske udenfor barnets aktuelle udviklingsstadiet, men vil blive taget i brug den dag barnet motorisk og kognitivt er udviklet til at "levendegøre" bevægelsen.

Med denne viden in mente skal man derfor ikke være bange for at sætte aktiviteter i gang, som alle børnene ikke er i stand til at deltage "korrekt" i. Spændet mellem hvad små børn i alderen 0 til 2 år er i stand til er enormt. På de tre år udvikler børn sig i rivende hast. I nogle perioder næsten med nye færdigheder og erobringer fra dag til dag. At ramme hele børnegruppen fra 0-2 år med de aktiviteter, man sætter i gang, er derfor en nærmest umulig opgave. Det vigtigste er, at de på hvert deres udviklingstrin profiterer af "legen" på forskellige måder.

Fælles opmærksomhed

Det pædagogiske personale er sproglige rollemodeller for børnene og fra en social-interaktionel vinkel er alle de samtaler, historier, udbrud, kommentarer og hele den nonverbale kommunikation et samarbejde mellem den voksne og barnet. Det er et fælles sprogarbejde, hvor begge bidrager til det samspil og den fælles lyst til at udveksle, som er så væsentlig for barnets sprogtiltagelse.

Fælles opmærksomhed kendetegnes ved evnen til viljestyret og vedholdende opmærksomhed og til samtidig at dele denne opmærksomhed med en anden. Barnet må kunne afsøge og udvælge væsentlige stimuli, udelukke de uvæsentlige og skifte fokus, når det er hensigtsmæssigt i samspillet og dialogen.

At mestre fælles opmærksomhed, indebærer at man er i stand til:

- at følge den andens opmærksomhedsretning
- at dele den andens opmærksomhedsfokus
- at indtage den andens opmærksomhedsperspektiv

Evnen til fælles opmærksomhed begynder allerede når barnet er ca. 7 måneder gammelt. I denne alder er det muligt for det velstimulerede barn sammen med en voksen

⁴ Gallese, V., Fadiga, L., Fogassi, L. & Rizzolatti, G., (1996). Action recognition in the premotor cortex. *Brain*.



simultant at rette blikket mod en bestemt genstand, fx katten, uroen eller barnets fod.

Den voksne og barnet retter deres blik mod samme genstand. Barnet kigger på genstanden og kigger derefter på den voksne for at aflæse dennes handlinger og ord, barnet venter simpelthen på en forklaring. Hvad er det? Hvad hedder den? Hvad kan den bruges til? Hvad syntes du om det, vi ser? Hvad sker der?

Det væsentlige her er, at barnet har mulighed for at aflæse den voksnes blikretning, ansigtsudtryk, mimik, gestik, intonation og dermed den følelsesmæssige reaktion, der følger med ordene. Det fælles fokus samt den voksnes evne til at uddybe genstandens eller handlingens formål og betydning er med til at udvide barnets ordforråd og skabe et sprogligt stillads omkring genstanden eller handlingen. Den voksne giver hermed sproget til barnet og jo flere sanser, der er involveret i denne process, des hurtigere og bedre lagrer ordene og deres betydning sig i barnets lille ordbog. Og jo flere situationer med fælles opmærksomhed, jo bedre tilegner barnet sig nye ord og forstår deres betydning. De følelsesmæssige relationer mellem børn og voksne har således indflydelse både på ordforråd og på kvaliteten af dette.